

Olika styrelseskick

Demokratier och diktaturer

Det här är offlineversionen av *Olika styrelseskick*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/1035/26290>

Hur det politiska styret är organiserat i världens länder skiljer sig mycket åt. Den viktigaste skiljelinjen går mellan diktatur och demokrati. Men såväl diktaturer som demokratier kan se mycket olika ut sinsemellan.

I en diktatur är den politiska makten samlad hos en person eller en liten grupp människor. Det kan vara monarkier, kommunistiska diktaturer eller militärdiktaturer. I flera av de länder som är att betrakta som diktaturer i dag hålls det val. Men antingen tillåts bara kandidater som godkänts av regimen eller så säkras valsegern med hjälp av valfusk och genom att oppositionen förföljs.

KYODO/REUTERS/SCANPIX

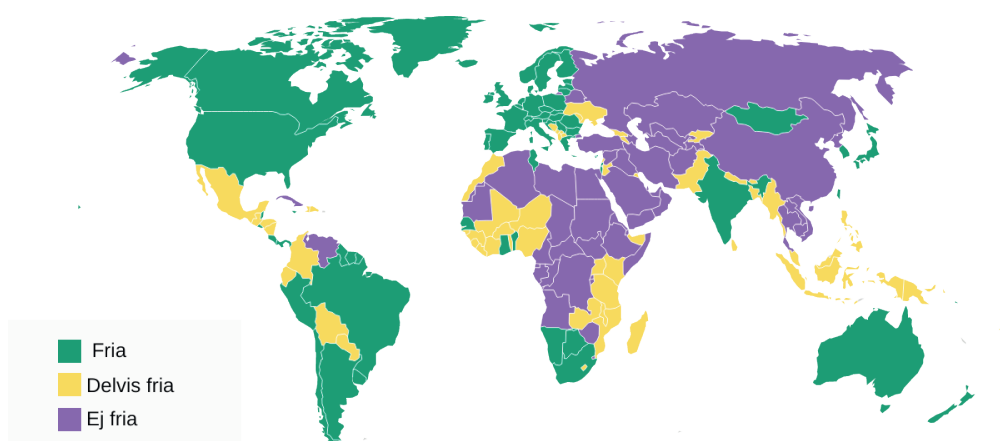

SHUTTERSTOCK

■ Militärparad i Nordkorea.

■ Prideparad i Belgrad, Serbien.

Det är också så att i många av de länder som formellt är demokratiska kan oppositionen inte verka fritt. Bland annat kontrollerar regimen i denna typ av land ofta massmedierna vilket gör det omöjligt för oppositionen att få ut sitt budskap till väljarna.

Källa: Freedom House

■ Frihet i världen 2018.

Valsystem och styrelseskick kan se olika ut även i väl fungerande demokratier.

Nedan presenteras styrelseskicket i fem av de största och mäktigaste länderna i världen.

Ord och begrepp

Ordlista: Olika styrelseskick

Diktatur är ett styrelsesätt som innebär att en person eller en viss grupp människor har all makt.

Förbundsstat, eller federation, är en sammanslutning av områden, delstater, som bildar ett land.

Författning är de bestämmelser som gäller hur ett land ska styras.

Koalitionsregering är en regering som består av två eller flera politiska partier.

Konstitutionell monarki innebär att en kung eller drottning är statschef men i praktiken har lite eller ingen politisk makt.

Mandatperiod är tidsperioden mellan två politiska val.

Monarki är ett styrelsesätt där en kung, drottning eller kejsare har den högsta makten.

Opposition kallas de partier eller personer som inte sitter i eller stöder regeringen i ett land.

Parlament är detsamma som riksdag, det vill säga ett lands folkrepresentation.

Parlamentarism betyder att ett land styrs av en regering som har stöd av landets parlament.

Populism kallas de politiska ideer och rörelser som utnyttjar folkligt missnöje.

President är statschefen i en republik, alltså den högste representanten för landet.

Republik är ett styrelsesätt där den person som har den högsta makten väljs av folket och inte ärver sin position (som i en monarki).

USA

Maktdelning

USA är en federal republik. Det betyder att USA:s 50 delstater tillsammans ingår i en förbundsstat med en gemensam centralmakt. Delstaterna är inte självständiga men bestämmer över många områden på egen hand. I varje delstat finns en folkvald guvernör och en lagstiftande församling.

Den amerikanska demokratin vilar på en fördelning av makten mellan presidenten, Kongressen och Högsta domstolen. Denna maktfördelning garanterar att ingen kan missbruka makten och att det finns en balans mellan olika maktcentra.

MCCV/SHUTTERSTOCK

■ Joe Biden under presidentinstallationen 20 januari 2021. Han svär presidenteden med vänster hand på Bibeln. Det betyder att han lovar att vara en god president. Det är Bidens hustru Jill som håller i Bibeln.

Presidenten

Presidenten har den verkställande makten och är både statschef och regeringschef. Därmed har presidenten mycket stor makt. Presidenten väljs för en mandatperiod på fyra år och kan väljas om en gång.

Kongressen

Den lagstiftande makten ligger hos Kongressen. Denna motsvarar Sveriges riksdag och består av två delar:

- Representanthuset har 435 ledamöter som väljs på två år. Platserna fördelas mellan delstaterna baserat på folkmängd.
- I senaten sitter två representanter från varje delstat. Senatorernas mandatperiod är sex år.

Högsta domstolen

Den tredje maktinstansen är Högsta domstolen, som kontrollerar att lagar och beslut följer innehållet i författningen. De nio domarna i Högsta domstolen utses av presidenten med senatens godkännande och sitter på livstid.

Partisystem

USA domineras av två stora partier: Demokratiska partiet och Republikanska partiet. De amerikanska valen är i högre grad personval än de europeiska. De politiska kandidaterna måste ägna sig åt personliga valkampanjer på ett helt annat sätt än i till exempel Sverige.

URBAN ANDERSSON/AFTONBLADET/IBL

■ De amerikanska partiernas stora möten kallas konvent. De är som skådespel med flaggor, ballonger och shower.

Ryssland

Ryssland (egentligen Ryska Federationen) är en föbundsrepublik med en president som har mycket stor makt. Ryssland består av 83 politiska enheter (federationsregioner) som har olika status. Flera av dem är autonoma (självstyrande) republiker som kan liknas vid delstaterna i USA.

Enligt författningen ska makten i Ryssland delas mellan den verkställande makten (president och regering), den lagstiftande makten (parlamentet) och den dömande makten (domstolsväsendet). I praktiken är presidenten helt dominerande.

Presidenten

Presidenten väljs vart sjätte år genom direkta val och kan bara sitta i två mandatperioder i rad. Presidenten utser premiärminister och kan upplösa parlamentet och utlysa nyval.

År 2000 valdes Vladimir Putin till president. Efter två perioder som president fick Putin inte ställa upp i valet 2008. Till president valdes Dmitrij Medvedev, som utsåg Putin till sin premiärminister. Detta ämbete fick då utökad makt. Putin valdes åter till president 2012. I samband med detta utökades mandatperioden från fyra till sex år. 2018 omvaldes Putin för ytterligare en sexårsperiod.

MIKHAIL SVETLOV/GETTY IMAGES

■ Ryska federationens president Vladimir Putin under en högtid för den ryska flottan i Sankt Petersburg 2016.

Parlamentet

Det ryska parlamentet består av två kamrar: statsduman och federationsrådet. Statsdumans 450 ledamöter utses genom val vart femte år. Federationsrådet består av 166 ledamöter, två senatorer från varje federationsregion. Dumans viktigaste uppgifter är att stifta lagar och godkänna statsbudgeten. För att lagförslagen ska träda i kraft måste de undertecknas av presidenten.

Partisystem

Det överlägset största partiet är president Vladimir Putins parti Enade Ryssland. Näst störst är Kommunistpartiet, som är det enda riktiga oppositionspartiet. De två övriga partierna i duman, Liberaldemokratiska partiet och Ett rättvist Ryssland, stödjer regeringspartiet i alla viktiga frågor.

Storbritannien

CHRIS JACKSON/GETTY IMAGES

■ Brittiska kungahuset. Drottning Elizabeth II längst till höger. Vid sidan av henne prins William, dennes hustru Catherine och deras son prins George samt kronprins Charles, prins av Wales, och dennes hustru Camilla. I bakgrunden skymtas prins Harry.

Storbritannien är en konstitutionell monarki. Det betyder att landets statschef ska vara en monark. För närvarande är monarken en drottning, Elizabeth II. Liksom Sveriges kung saknar hon formell makt.

Storbritannien består av fyra delområden med visst självstyre: England, Skottland, Wales och Nordirland. Av dessa har Skottland det mest omfattande självstyret med eget parlament. Även Wales har en egen beslutande församling, men denna har mycket mindre makt.

MICHAEL TUBI/SHUTTERSTOCK

- Storbritanniens premiärminister är sedan juni 2019 Boris Johnson.

Regering och kabinett

Storbritannien har ett parlamentariskt styrelseskick. Det innebär att regeringen måste ha stöd av parlamentet. Den brittiska regeringen består av cirka 100 ministrar. De viktigaste ministrarna, omkring 20 stycken, ingår i vad som kallas kabinettet. Regeringen leds av premiärministern.

Parlamentet

Den lagstiftande makten ligger hos parlamentet, som utgörs av två kamrar, överhuset (*House of Lords*) och underhuset (*House of Commons*). Det är framförallt i underhuset som de viktiga politiska processerna pågår.

Underhuset har 650 ledamöter som väljs med en mandatperiod på fem år. Ledamöterna utses genom majoritetsval i enmansvalkretsar. Det parti som får flest röster i en valkrets får mandatet i parlamentet. Ett sådant system gynnar de största partierna. Småpartier kan få ganska många röster totalt i hela landet, och ändå bli utan representation i parlamentet.

Partisystem

Regeringsmakten i Storbritannien har sedan början av 1920-talet växlat mellan Labour Party, som kan jämföras med de svenska Socialdemokraterna, och Tories (Konservativa partiet).

I valet 2010 fick inget parti egen majoritet och Konservativa partiet bildade en koalitionsregering tillsammans med Liberaldemokratiska partiet. Sedan 2015 sitter de konservativa åter ensamma i regeringen.

Det tredje största partiet i parlamentet är Scottish National Party.

Under 2010-talet har också populistiska och EU-kritiska partier haft valframgångar i Storbritannien.

JEFF J MITCHELL/GETTY IMAGES

- Nicola Sturgeon är minister för Skottland och partiledare för Scottish National Party.

Frankrike

Frankrike är en parlamentarisk republik med stark presidentmakt. Systemet kan sägas vara en blandning av presidentstyre och parlamentarism, där regeringen måste ha stöd av parlamentet. Den nuvarande författningen utarbetades av Charles de Gaulle och antogs genom en folkomröstning 1958.

CHESNOT/GETTY IMAGES

- Frankrikes president Emmanuel Macron.

Presidenten

Presidentval hålls vart femte år och presidenten kan sitta i högst två mandatperioder i rad, en regel som infördes 2008. Presidenten utser premiärminister och har stort

inflytande över framför allt försvars- och utrikespolitiken.

Presidenten kan upplösa nationalförsamlingen (den största av parlamentets två kamrar) samt utlysa nyval och bindande folkomröstningar.

Parlamentet

Parlamentet har två kamrar: nationalförsamlingen och senaten.

Nationalförsamlingen har 577 ledamöter som utses genom majoritetsval i enmansvalkretsar. Mandatperioden är fem år. Senatens högst 348 medlemmar väljs av politiker i lokala och regionala församlingar.

Nationalförsamlingen är den kammare som har störst inflytande. Den kan avsätta regeringen genom en misstroendeomröstning och har den avgörande rösten när lagar ska stiftas.

Partisystem

I Frankrike har det traditionellt funnits en tydlig uppdelning av politiken mellan vänster och höger. De två blocken domineras av varsitt parti: Socialistpartiet respektive Republikanerna (som till 2015 hette Unionen för en folk rörelse).

Presidentvalet 2017 blev en vändpunkt i fransk politik, eftersom ingen av de två kandidater som stod mot varandra i den avgörande valomgången representerade de traditionella partierna. Mittenkandidaten Emmanuel Macron som representerade en egen politisk rörelse, En Marche! (som på svenska betyder ungefär 'På väg!') stod emot Nationella frontens Marine Le Pen. 2018 bytte Nationella fronten namn till Nationell samling. Partiet är ett populistiskt, invandrarfientligt och EU-kritiskt parti, vars stöd växte kraftigt under 2010-talet.

Macron vann valet med en övertygande majoritet. Men han har inget politiskt parti att stödja sig emot i Nationalförsamlingen.

FREDERIC LEGRAND/COMEO/SHUTTERSTOCK

■ Marine Le Pen, partiledare för det högerextrema partiet Nationella Fronten.

Kina

Kina har styrts av Kinas kommunistiska parti sedan 1949 och heter officiellt Folkrepubliken Kina. Efter ledaren Mao Zedongs död 1976 började ekonomiska reformer genomföras. Så kallad socialistisk marknadsekonomi infördes, det blev tillåtet att starta privata företag och utländska investeringar välkomnades. Kina har under många år haft en kraftig ekonomisk tillväxt och har blivit en ekonomisk stormakt. Inkomstskillnaderna är dock mycket stora inom landet.

■ Mao Zedong.

Folkets demokratiska diktatur

Enligt författningen är Kina en *socialistisk stat under folkets demokratiska diktatur*. Kommunistpartiet behåller sitt starka grepp om makten, några allmänna val hålls inte och regimkritiker förföljs och fängslas.

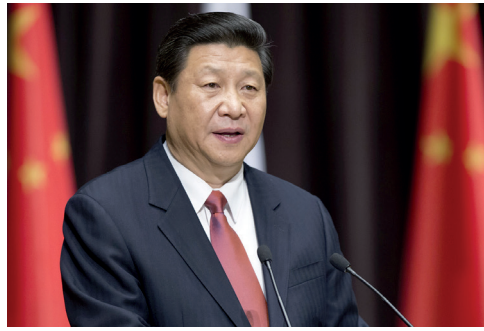
Statens högsta organ är Nationella folkkongressen (NFK), som har 3 000 ledamöter vilka väljs för en period av fem år av folkkongresser på lägre nivå. NFK sammanträder på våren varje år och utser regeringen (statsrådet), som leds av premiärministern.

Presidenten, som också utses av NFK, har formellt inte så mycket makt. Eftersom makten ligger hos kommunistpartiet är posten som partiets generalsekreterare viktig liksom posten som landets militära ledare. De tre senaste presidenterna har innehaft även dessa poster.

President sedan 2013 och Kinas mäktigaste man är Xi Jinping. Såväl presidenten som premiärministern och de andra ministrarna utses på fem år och kan väljas om en gång.

LINTAO ZHANG/GETTY IMAGES

KALIVA/SHUTTERSTOCK

- Folkkongressen, det kinesiska kommunistpartiets högsta beslutande organ, i Beijing 2016.
- President Xi Jinping.

Det här är offlineversionen av *Olika styrelseskick*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/1035/26290>

Sammanfattning

Olika styrelseskick

- I en diktatur är den politiska makten samlad hos en person eller en liten grupp människor.
- USA är en federal republik där makten delas mellan den mäktige presidenten, Kongressen (parlamentet) och Högsta domstolen.
- Två partier dominerar amerikansk politik: Demokratiska partiet och Republikanska partiet.
- I Ryssland ska makten också delas men i praktiken dominerar presidenten Vladimir Putin och hans parti helt.
- Storbritannien är en konstitutionell monarki där statschefen, drottning Elizabeth II, saknar formell makt.
- Det brittiska styrelseskicket kallas parlamentarism, vilket innebär att regeringen måste ha stöd av parlamentet.
- I Storbritannien har makten länge växlat mellan Konservativa partiet och Labour.
- Frankrikes styrelseskick kan sägas vara en blandning av parlamentarism och presidentmakt: regeringen måste ha stöd av parlamentet och presidenten har mycket makt.
- Kina är en diktatur som sedan 1949 styrs av Kommunistpartiet.